
RELACIONS INTERNACIONALS

1^r semestre 1994-95

Professors: E. BARBE (Grup 01) I R. GRASA (grup 51)

Objectius i presentació general

Aquesta assignatura (quatrimestral) té un doble objectiu: familiaritzar l'estudiant amb els instruments d'anàlisi propis de les Relacions Internacionals i donar-li informació sobre esdeveniments internacionals. Aquesta informació (seleccionada) ajudarà l'estudiant, d'una banda, a conèixer fets i, d'altra, a examinar aquests fets dins d'un marc analític. L'abast del curs pretén ser mundial i centrat en el període històric 1945-1995.

El curs s'ha dividit en quatre grans blocs, respectivament: "teoria i conceptes", "actors internacionals", "sistema internacional" i "anàlisi de la societat internacional (1945-1995)". Cadascun d'aquests blocs, al seu torn, està dividit en diverses lliçons o temes. Naturalment, no tots els temes o lliçons tindran un tractament idèntic (en termes d'hores de classe).

Els estudiants hauran de fer una sèrie de lectures obligatòries (indicades en el programa de l'assignatura) per a cadascun dels quatre blocs o apartats. Les lectures, juntament amb la matèria donada a les classes, constituiran l'objecte de l'examen final. Al final del programa s'inclou una bibliografia de curs dividida en tres apartats: a) obres relatives a les tres primeres parts (teoria i conceptes, actors internacionals i sistema internacional ; b) obres relacionades amb la quarta part, anàlisi de la societat internacional; i c) obres de referència (diccionaris, atles, anuaris, etcètera).

PROGRAMA

PART I. TEORIA I CONCEPTES

1. Les relacions internacionals com àrea d'estudi

1.1. La problemàtica internacional: guerra i pau

1.2. Origen de la disciplina: l'impacte social i intel.lectual de la I guerra mundial

1.3. Origen anglo-saxó de la disciplina: el marc de les ciències socials

1.4. Altres disciplines internacionals: dret internacional i història de les relacions internacionals

1.5. Transdisciplinarietat de les relacions internacionals

2. La teoria internacional: les grans tradicions de pensament

2.1. Tradició hobbesiana: anarquia o estat de naturalesa

2.2. Tradició grociana: ordre o societat d'estats

2.3. Tradició kantiana: emancipació o comunitat mundial

3. Etapes i debats en la formulació teòrica en relacions internacionals

3.1. Fets i idees: les estapes en la formulació teòrica com a producte dels canvis en la societat internacional

3.2. Idealisme versus realisme: un debat entorn a valors

3.3. Tradicionalisme versus científisme: un debat entorn a mètodes

3.4. Globalisme versus realisme: un debat entorn a actors

4. Grans aproximacions a les relacions internacionals

4.1. Paradigmes, mapes mentals o imatges del món

4.2. Realisme: la persistència d'una imatge tradicional

4.3. Transnacionalisme: la imatge d'un món global

4.4. Estructuralisme: la imatge d'un món dependent

5. La societat internacional actual: definició i trets característics

5.1. Objecte d'estudi de les relacions internacionals

5.2. Societat d'estats i societat transnacional

5.3. Anarquia versus ordre

5.4. La funció del dret internacional en la societat actual

5.5. Fragmentació versus globalisme

[Nota: els temes 2, 3 i 4 no seran objecte d'explicació a les classes teòriques, sinó temes que es tractaran mitjançant lectures obligatòries i comentaris a les classes pràctiques]

Lectures obligatòries:

- C. del Arenal (1990), *Introducción a las Relaciones Internacionales*, Madrid, Tecnos, pp. 15-37 (correspondent a la "Introducción"). → 1ex 84, 4ex 87, 1ex 90(exclós)
- E. Barbé (1989), "El estudio de las Relaciones Internacionales. ¿Crisis o consolidación de una disciplina?", a *Revista de Estudios Políticos*, nº 65, pp. 173-196. ↳ SI
- Bull, H. (1977), *The Anarchical Society. A Study of Order in World Politics*, Londres, Macmillan, pp. 23-40 (hi ha múltiples reimpressions del llibre). ↳ NO
- Truyol i Serra, A. (1991), *La sociedad internacional*, Madrid, Tecnos, pp. 81-98 (correspondent al capítol 5). ↳ 2exs 87, 2exs 79, 2exs 83,

PART II. ACTORS INTERNACIONALS

6. El concepte d'actor internacional

- 6.1. Definició d'actor internacional: funció i capacitat
- 6.2. Tipologia clàssica: estats, organitzacions internacionals i forces transnacionals
- 6.3. D'altres tipologies

7. Els estats (I)

- 7.1. L'estat com forma d'organització política
- 7.2. L'estat com subjecte del dret internacional: sobirania i igualtat
- 7.3. El sistema europeu d'estats i la seva evolució (1648-1815)
- 7.4. La mundialització del sistema d'estats
- 7.5. Les entitats polítiques subestatals com actors internacionals

8. Els estats (II)

- 8.1. La desigualtat en el sistema d'estats: les bases del poder internacional
- 8.2. Recursos tangibles de l'estat (territori, població, riqueses, exèrcit, ...)
- 8.3. Recursos intangibles de l'estat (sistema polític, cohesió ètnico-nacional, lideratge polític, ...)

8.4. La transformació del poder internacional a finals del segle XX: el poder "suau"

9. Els estats (III)

9.1. La jerarquia en el sistema d'estats: l'exercici del poder internacional

9.2. Les potències diplomàtiques tradicionals

9.3. El concepte de potència internacional en l'actualitat: control del poder estructural

9.4. El fenomen de les superpotències al món nuclear

9.5. Diversificació del fenomen: potència hegemònica, gran potència, potència mitjana i potència regional

10. Les organitzacions internacionals (I)

10.1. Definició d'organització internacional

10.2. Origen i desenvolupament del fenomen

10.3. Tipologia en funció de l'àmbit geogràfic: organitzacions universals, supranacionals i regionals

10.4. Tipologia a partir de la finalitat funcional: organitzacions multifuncionals o organitzacions especialitzades (polítiques, militars o de seguretat, econòmiques, sòcio-cultural-humanitàries, tècniques)

11. Les organitzacions internacionals (II)

11.1. Estructures organitzatives: tipologia

11.2. Òrgans intergovernamentals

11.3. D'altres òrgans (mixtes, parlamentaris, judiciais, secretariats)

11.4. Organismes plenaris versus organismes restringits

11.5. Mecanismes per a l'adopció de decisions

12. Nacions Unides (I)

12.1. Gènesi de l'organització

12.2. Organització universal: fases de creixement

12.3. Finalitat multifuncional

12.4. Principis i propòsits: la Carta de les Nacions Unides

13. Nacions Unides (II)

13.1. L'Organització de les Nacions Unides

13.2. Òrgans principals: Consell de Seguretat, Assemblea General, Secretariat, Consell Econòmic i Social, Tribunal Internacional de Justícia

13.3. Mecanismes per a l'adopció de decisions

14. Nacions Unides: àmbits d'actuació (I)

14.1. Pau i seguretat internacionals

14.2. Mecanismes prevists a la Carta (capítols VI i VII)

14.3. Les operacions de manteniment de la pau (els "cascs blaus"): característiques, tipus i problemes financers

14.4. Augment de les funcions i del nombre d'operacions a la postguerra freda

15. Nacions Unides: àmbits d'actuació (II)

15.1. Progrés econòmic i social

15.2. Drets humans

15.3. Instruments: òrgans principals i subsidiaris de l'ONU

15.4. Instruments: organismes especialitzats

16. Les organitzacions internacionals regionals

16.1. Regionalisme i organització internacional

16.2. Organitzacions africanes

16.3. Organitzacions d'Àsia i el Pacífic

16.4. Organitzacions d'Amèrica Llatina i el Carib

16.5. Organitzacions d'Orient Mitjà

16.6. Organitzacions europees

17. Les organitzacions no governamentals

17.1. Definició d'organització no governamental (ONG)

17.2. Evolució i creixement del fenomen

17.3. Grans àmbits d'actuació de les ONGs

17.4. Relacions amb les organitzacions internacionals governamentals

18. Les firmes transnacionals

18.1. Definició de firma o empresa transnacional

18.2. Mundialització del fenomen en xifres

18.3. Impacte de les transnacionals en l'economia mundial

18.4. Relacions estats-firmes transnacionals

Lectures obligatòries:

- Monogràfic de la revista *Papers* dedicat als "Actors internacionals", nº 42, 1993. *→ 5100 és el neu!!*
- Boutros Boutros-Ghali (1992), *Un programa de Pau*, Nacions Unides/Centre Unesco de Catalunya, 1992. *→ 2015 (depòsit)*
- Salomón, M. (1991), *Les Nacions Unides entre la crisi i la consolidació*, *Estudis Internacionals*, nº 1, Bellaterra, Centre d'Estudis sobre la Pau i el Desarmament/Centre Unesco de Catalunya. *↳ 1ex (edós)*
- Algun article d'actualitat, la referència del qual es donarà oportunament.

PART III. SISTEMA INTERNACIONAL

19. Instrument d'anàlisi

19.1. Definició i elements del sistema: actors, estructura, dinàmica i regles

19.2. Ambit geogràfic: sistema obert o parcial versus sistema heterogeni

19.3. Sistema de valors: sistema homogeni versus sistema heterogeni

19.4. Nivells d'anàlisi: subsistemes geogràfics i subsistemes funcionals

20. L'estructura del sistema internacional

20.1. La distribució del poder: polaritat, hegemonia i interdependència

20.2. Polaritat: sistema unipolar, bipolar i multipolar

20.3. Policentisme versus polaritat: l'erosió del sistema

- 20.4. Estabilitat i canvi en el sistema
- 21. La dinàmica del sistema internacional: conflicte
 - 21.1. La noció de conflicte
 - 21.2. La violència en la societat internacional
 - 21.3. Tensions, crisis i guerra
 - 21.4. Tipus de guerra: tradicional, revolucionària, nuclear
 - 21.5. Terrorisme internacional i armamentisme
- 22. La dinàmica del sistema internacional: cooperació
 - 22.1. La noció de cooperació
 - 22.2. Ambits de cooperació: polític, militar, econòmic, científico-tècnic...
 - 22.3. Formes de cooperació: formal versus informal, bilateral versus multilateral, pública versus privada
 - 22.4. La cooperació internacional per al desenvolupament
 - 22.5. La noció d'integració: definició i tipologia

Lectures obligatòries:

- M. Merle (1991), *Sociología de las relaciones internacionales*, Madrid, Alianza, pp. 477-544 (correspondent als dos primers capítols de la quarta part). *2exs, 3exs 86*

PART IV: ANALISI DE LA SOCIETAT INTERNACIONAL (1947-1995)

- 23. Introducció a la dinàmica de l'actual sistema internacional
 - 23.1. Fractura est-oest
 - 23.2. Fractura centre-perifèria
 - 23.3. Lògica global: interdependència econòmica i problemes globals
 - 23.4. Conflictes locals i regionals
 - A. DEFINICIO DEL SISTEMA (1945-1961)
- 24. Bipolarisme diplomàtic-militar
 - 24.1. Definició de guerra freda: base ideològica del conflicte Est-Oest

24.2. Superpotències i hegemonia: el nou paper dels Estats Units i de la Unió Soviètica

24.3. Les esferes d'influència: la divisió bipolar d'Europa i Asia (Alemanya i Corea)

24.4. La política de blocs: les aliances militars

24.5. Duopoly nuclear: l'equilibri del terror

25. Hegemonia en el sistema econòmic internacional

25.1. Els Estats Units com potència hegemònica

25.2. Bretton Woods: els principis del sistema

25.3. El Banc Internacional per a la Reconstrucció i el Desenvolupament (BIRD) i el Fons Monetari Internacional (FMI): objectius i estructures de poder

25.4. GATT: principis, regles i estructura de poder

26. Fragmentació del sistema i aparició d'un tercer bloc ideològic

26.1. El moviment afro-asiàtic: la declaració de Bandung o la resposta de la perifèria a la política de blocs

26.2. La descolonització: procés i efectes sobre el sistema

26.3. El Moviment de Països No Alineats

26.4. Les primeres passes del diàleg Nord-Sud

B. EROSIO DEL SISMTEMA (1962-1980)

27. La gestió EEUU-URSS del sistema davant del desafiament del policentrisme

27.1. El policentrisme a l'Est: la ruptura xino-soviètica i les reivindicacions a l'Europa de l'Est (Hongria, Polònia, Txecoslovàquia)

27.2. El policentrisme a l'Oest: la concepció francesa del bloc occidental

27.3. La crisi dels míssils a Cuba: un gir cabdal

27.4. La distensió: gestió bipolar del sistema (armament nuclear i conflictes regionals)

27.5. La distensió: l'entrada de la República Popular de Xina al sistema i l'inici del paneuropeïsme

28. Crisi econòmica i avenç vers el multipolarisme
- 28.1. El retrocés dels EEUU en l'economia mundial
 - 28.2. L'avenç del Japó i d'Europa occidental en el comerç mundial
 - 28.3. La crisi del sistema monetari internacional: les bases del nou equilibri
 - 28.4. L'impacte de les crisis petrolíferes: el paper de l'OPEP
 - 28.5. El Grup dels Set (G-7): gestió del multipolarisme econòmic
29. L'organització polític-econòmica de la perifèria
- 29.1. L'organització de la periferèia en el marc de les Nacions Unides (G-77, UNCTAD, UNESCO, etcètera)
 - 29.2. Política global de la perifèria: Nou Ordre Econòmic Internacional, Nou Ordre Mundial de la Informació
 - 29.3. L'impacte de les crisis petrolíferes a la perifèria
 - 29.4. Evolució i declivi del diàleg Nord-Sud
 - 29.5. La influència de la perifèria en el dret internacional: el dret del mar
- C. TRANSFORMACIÓ DEL SISTEMA (1981-1995)
30. Desaparició del sistema bipolar: la postguerra freda
- 30.1. L'efecte Gorbatxev: nova doctrina i noves polítiques
 - 30.2. L'agenda negociadora: armes nuclears (INF) i conflictes regionals (Afganistan, Cambodja, Angola)
 - 30.3. Procés de descomposició del bloc de l'Est
 - 30.4. La guerra del Golf: la fi del bipolarisme mundial
 - 30.5. Desmembrament de l'URSS
31. Integració regional i organització regional de l'economia
- 31.1. Globalisme i regionalisme: les dues cares de la interdependència (tecnologia, finances, producció)
 - 31.2. Mercat Únic i NAFTA/TLC
 - 31.3. Altres espais d'integració: ASEAN, Mercosur, etcètera

31.4. L'evolució del comerç internacional: la Ronda Uruguai
del GATT

32. L'explosió de la perifèria

32.1. La diversificació de la perifèria: països menys
avançats, països exportadors de petroli, NIEs, etcètera

32.2. Els grans problemes: deute, accés als mercats i
dependència tecnològica

32.3. La fi del diàleg Nord-Sud com diàleg global

32.4. La crisi del Moviments dels Països No Alineats

32.5. La perifèria com força ideològico-cultural: la revolució
iraniana i l'islamisme

Lectures obligatòries

- F. García de Cortázar/J.M. Lorenzo Espinosa (1991),
Historia del mundo actual. 1945-1990, Madrid, Alianza
(S'haurà de llegir íntegrament i servirà com a referència
per a les explicacions a classe).

- J. Palou (1992), *La política exterior xinesa (1949-1990)*,
Estudis Internacionals, nº 3, Bellaterra, Centre d'Estudis
sobre la Pau i el Desarmament/Centre Unesco de Catalunya,

Classes pràctiques i sistema d'avaluació

Les pràctiques de l'assignatura (6 sessions) estaran dedicades
a ocupar-se de lectures i comentaris relativs al primer bloc del
programa, així com a l'estudi de dos temes no tractats de manera
específica en el programa de curs, però als que caldrà aplicar el
marc analític prèviament après. En aquest últim cas, els/les
estudiants disposaran d'un dossier específic per a treballar. Les
notes de pràctiques suposaran un 25% de la nota final.

En acabar el període lectiu, hi haura un examen final, en les
dates fixades per la facultat. El temari de l'examen final
incluirà la totalitat del programa, les lectures i les classes
pràctiques. La nota final de l'assignatura serà el resultat de
combinar la nota de l'examen final (75% del total) i la de les
classes pràctiques (25% del total).

Bibliografia

I. Obres de caràcter general (teoria, conceptes, actors internacionals, sistema internacional)

- ARENAL, Celestino del, *Introducción a las relaciones internacionales*, Madrid, Tecnos, 1990 (3^a ed.). *1 Vol (1984) 4 Vol (1987)*

- ARON, Raymond, *Paz y guerra entre las naciones* (vol. I, *Teoría y sociología*; vol. II, *Historia y praxeología*), Madrid, Alianza, 1985 [la traducció castellana l'edità originàriament Revista de Occidente l'any 1963]. *Vol I 4 Vol - Vol II 4 Vol*

- ATTINA, Fulvio, *La politica internazionale contemporanea*, Milano, Franco Angeli, 1989 (2^a ed.). *3 Vol (1983) 1 Vol (1989)*

- BULL, Hedley, *The Anarchical Society. A Study of Order in World Politics*, Londres, Macmillan, 1977. *No*

- HOLSTI, K.J., *International Politics. A Framework for Analysis*, Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall, 1992 (6^a ed.). *3 Vol (1983) 2 Vol (1988) 1 Vol (1992)*

- MERLE, Marcel, *Sociologie des Relations Internationales*, París, Dallor, 1988 (4^a ed.) [existeix versió castellana d'aquesta edició amb el títol de *Sociología de las relaciones internacionales*, Madrid, Alianza Edit., 1991]. *1 Vol (1976)*

- MEDINA, Manuel, *Teoría y formación de la sociedad internacional*, Madrid, Tecnos, 1983. *8 Vol*

- MESA, Roberto, *Teoría y práctica de Relaciones Internacionales*, Madrid, Taurus, 1980 [2ª edició]. *2 Vol (1977)*

- RUSSETT, Bruce/STARR, Harvey, *World Politics. The Menu for Choice*, Nova York, Freeman and Company, [3^a ed.], 1989. *1 Vol (2ª Edic 1985) 1 Vol (3ª Edic 1989)*

- TRUYOL, Antonio, *La sociedad internacional*, Madrid, Alianza, 1974 [existeixen nombroses reimpressions actualitzades]. *2 Vol (5ª reimpressió 1987) - 2 Vol 1974 - 2 Vol (4ª edic) 1983*

II. Anàlisi de la societat internacional contemporània

- BARBE, Esther/GRASA, Rafael, *La Comunitat Europea i la Nova Europa*, Barcelona, Fundació Jaume Bofill, 1992. *6 Vol*

- BRUGMANS, Henri, *La idea europea-1920-1970*, Madrid, Edit. Moneda y Crédito, 1972. *2 Vol*

- CALVOCORESSI, Peter, *Historia política del mundo contemporáneo. De 1945 a nuestros días*, Madrid, Akal, 1987. *8 Vol*

- CORM, Georges, *Le Proche-Orient éclaté. 1956-1991*, París, Gallimard, 1991. *1 Vol*

- DIEZ DE VELASCO, Manuel, *Instituciones de Derecho Internacional* (tomo II? Organizaciones Internacionales), Madrid, Tecnos, 1986 (5^a ed.). *2 Vol*

- DUROSELLE, J.B., *Histoire Diplomatique de 1919 à nos jours*, París, Dalloz, 1985 (9^a ed.) [es pot emprar la traducció catalana parcial en dos volums intitolats, respectivament, *Història Universal Contemporània 2. Les relacions internacionals de 1918 a*

2 Vol (5ª Edic 1971)

1945, Barcelona, Ed. Universitàries Catalanes, 1982; *Història Universal Contemporània 3. Les relacions Internacionals: 1945-1978*, Barcelona, Ed. Univ. Catal. 1982].

- GEORGE, Susan/BENNET, *La maquinaria del hambre*, Madrid, El País/Aguilar, 1988. 1 Vol.

- GRIMAL, H., *Historia de las descolonizaciones del siglo XX*, Madrid, Iepala, 1989. 1 Vol.

- GUTIERREZ ESPADA, C., *El sistema institucional de las Comunidades Europeas. De los tratados constitutivos y el Acta Unica al proyecto de tratado sobre la Unión Europea*, Madrid, Tecnos, 1988. 1 Vol.

- LUARD, Evan, *The United Nations. How it Works and What it Does*, Londres, Macmillan, 1982. 2 Vol (1979) -

A - LUNDSTADT, G., *Major Developments in International Politics. 1945-1990*, Oxford, Oxford University Press, 1991. No

- MAMMARELLA, Giuseppe, *Historia de Europa contemporánea (1945-1990)*, Barcelona, Ariel, 1990. 6 Vol.

- MARTINEZ CARRERAS, José U., *El mundo árabe e Israel*, Madrid, Istmo, 1991. 2 Vol.

- MARTINEZ CARRERAS, José U., *Historia de la descolonización 1919-1986. Las independencias de África y Asia*, Madrid, Istmo, 1987. 5 Vol.

- SILVA, Leelananda de, *Ayuda al desarrollo. Datos y problemas*, Madrid, IEPALA/Coordinadora de ONGs para el desarrollo, 1985. 2 Vol.

1. - URWIN, Derek W., *The Community of Europe. A History of European Integration since 1945*, Londres, Longman, 1991. No (algunos)

- VOGELS, J.P., *Le monde depuis 1940. Un demi siècle de relations internationales*, Brussel.les, De Boeck, 1986. 1 Vol (1987)

III. Obres de referència (recopilacions de texts, atles, anuaris...)

- AA. VV., *L'état du monde. Annuaire économique et géopolitique mondial*, París, La Découverte, anual [existeix traducció castellana d'editorial Akal. Tanmateix, la data que figura a la portada de l'edició castellana no sol coincidir amb l'original francesa]. Si (revista que es rep actualment)

- BANCO MUNDIAL, *Informe sobre el Desarrollo Mundial 19--*, Washington, Banco Mundial (apareix anualment). Si (es rep actualmente)

- CARRILLO SALCEDO, Juan Antonio (compilador), *Textos básicos de Naciones Unidas*, Madrid, Tecnos, 1982. 3 Vol (1973) 1 Vol (1982)

- CENTRO DE INVESTIGACION PARA LA PAZ (CIP), *Anuario del CIP. Conflictos y dilemas de la sociedad internacional 1993-1994*, Madrid, CIP/Icaria, 1994, anual (Es publica des de 1986. Les

edicions anteriors han estat editades per Fontamara, Debate i IEPALA). Tenim del 1989 al 1992. No es rep actualment

- CIDOB, Anuario internacional CIDOB. Edición de 1994, Barcelona, CIDOB, 1994 [es publica des de 1989, edicions que també resulta convenient emprar]. Sí (es rep actualment)

- CHALIAND, G./RAGEAU, J.P., Atlas estratégico y geopolítico, Madrid, Alianza, Edit., 1984 [existeix una versió actualitzada - 1993- de l'original francès]. 2 Vol. (1986)

- MARENCHES, Alexandre de, Atlas géopolitique, París, Stock, 1988 (existeix ed. castellana d'editorial Aguilar). No

- MESA, Roberto (compilador), La sociedad internacional contemporánea. Documentos básicos (2 vols), Madrid, Taurus, 1982. 3 Vol.

- OSMANCZYK, E.J. (ed.), Enciclopedia mundial de Relaciones Internacionales y Naciones Unidas, México, FCE, 1976 [existeix una segona edició molt actualitzada, no traduïda, Encyclopedia of the United Nations and International Agreements, Londres, Taylors & Francis, 1990]. No

- PAXTON, J., Dictionary of the European Communities, Londres, Macmillan, 1982 (hi ha edicions posteriors). 2 Vol (1978-1977)

- PLANO, Jack/OLTON, Roy, The International Relations Dictionary, Santa Bárbara, ABC-CLIO, 1988 (4ª edició). 1 Vol - 3ª Edic. 83
1 Vol - 4ª Edic. 88

- PNUD, Informe sobre el Desarrollo Humano. 1994, México, FCE. No

- SIPRI, Armament i Desarmament. Compendi del SIPRI 1990, Bellaterra, Centre d'Estudis sobre la Pau i el Desarmament (UAB)/Associació per a les Nacions Unides, 1991. Si

- SIPRI, SIPRI Yearbook 1994, SIPRI/Oxford U.P., 1994 (es publica des de 1968). Sí (es rep actualment)

- The Economist, Books of Vital World Statistics. A Complete Guide to the World in Figures, Londres, The Economist/Hutchinson, 1990. No